

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ЗАСАД ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

SOME ASPECTS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF JUSTICE IN UKRAINE

Коваль М.П., к.ю.н., суддя

П'ятого апеляційного адміністративного суду

ORCID 0009-0005-4781-643

В статті проаналізовано деякі аспекти адміністративно-правових засад правосуддя в Україні. У сучасних умовах розвитку України судова система перебуває на стику багатьох викликів, що стосуються не лише її функціонування, але й взаємодії з іншими гілками влади та суспільством. Адміністративно-правові засади судової системи України є важливим елементом забезпечення і правосуддя. Незалежність суддів, їхня неупередженість і підзвітність лише перед законом є основними принципами, закріпленими в Конституції України та міжнародних правових актах, однак незважаючи на закріплену законодавством незалежність судової влади, в Україні існує ряд проблем, які впливають на ефективність правосуддя та рівень довіри громадян до судової системи.

Правосуддя є одним із ключових інститутів державної влади, що забезпечує реалізацію верховенства права, захист прав і свобод громадян, а також утвердження соціальної справедливості в суспільстві. В умовах постійних змін в українському суспільстві та реформ державного управління проблема ефективності та незалежності судової влади стає ще більш актуальною. Судова система повинна відповідати високим стандартам правосуддя, що включає не тільки технічну компетентність суддів, але й дотримання принципів справедливості, неупередженості та рівності перед законом. Ці принципи закріплені як в Конституції України, так і в міжнародних правових актах, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини, яка підкреслює право кожного на справедливий і публічний судовий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом. Адміністративно-правові відносини, що виникають у межах судової гілки влади, мають як зовнішньовладний, так і внутрішньовладний характер, що зумовлює необхідність вдосконалення механізмів адміністрування судової діяльності та підвищення ефективності публічного адміністрування.

Успіх правової реформи в Україні залежить від цілісного підходу до вирішення проблем судової системи, включаючи зміцнення її адміністративно-правових засад, забезпечення незалежності суддів, покращення внутрішньої організації та побудову надійних механізмів комунікації з громадськістю. Це дозволить не тільки покращити якість судових послуг, але й підвищити рівень довіри до судової влади в цілому.

Ключові слова: правові засади, правосуддя, суди, публічне адміністрування, суддя, адміністративне право.

The article analyzes some aspects of the administrative and legal foundations of justice in Ukraine. In the modern conditions of the development of Ukraine, the judicial system is at the crossroads of many challenges related not only to its functioning, but also to interaction with other branches of government and society. Administrative and legal foundations of the judicial system of Ukraine are an important element of ensuring justice. The independence of judges, their impartiality and accountability only before the law are the main principles enshrined in the Constitution of Ukraine and international legal acts, however, despite the independence of the judiciary enshrined in law, there are a number of problems in Ukraine that affect the effectiveness of justice and the level of trust of citizens in the judicial system.

Justice is one of the key institutions of state power, which ensures the implementation of the rule of law, the protection of the rights and freedoms of citizens, as well as the establishment of social justice in society. In the conditions of constant changes in Ukrainian society and public administration reforms, the problem of the effectiveness and independence of the judiciary becomes even more urgent. The judicial system must meet high standards of justice, which includes not only the technical competence of judges, but also the observance of the principles of fairness, impartiality and equality before the law. These principles are enshrined both in the Constitution of Ukraine and in international legal acts, in particular, in the European Convention on Human Rights, which emphasizes the right of everyone to a fair and public trial within a reasonable time by an independent and impartial court determined by law. Administrative-legal relations that arise within the judicial branch of government have both an external and internal power nature, which necessitates the improvement of mechanisms for the administration of judicial activity and increasing the efficiency of public administration.

The success of legal reform in Ukraine depends on a holistic approach to solving the problems of the judicial system, including strengthening its administrative and legal foundations, ensuring the independence of judges, improving internal organization and building reliable mechanisms for communication with the public. This will not only improve the quality of court services, but also increase the level of trust in the judiciary as a whole.

Key words: legal principles, justice, courts, public administration, judge, administrative law.

Постановка проблеми: У сучасних умовах розвитку України судова система перебуває на стику багатьох викликів, що стосуються не лише її функціонування, але й взаємодії з іншими гілками влади та суспільством. Адміністративно-правові засади судової системи України є важливим елементом забезпечення і правосуддя. Незалежність суддів, їхня неупередженість і підзвітність лише перед законом є основними принципами, закріпленими в Конституції України та міжнародних правових актах, однак незважаючи на закріплену законодавством незалежність судової влади, в Україні існує ряд проблем, які впливають на ефективність правосуддя та рівень довіри громадян до судової системи.

Мета і завдання статті полягає в тому щоб на основі аналізу чинного законодавства України, а також досвіду інших країн розглянути адміністративно-правові засади функціонування судової системи України. виявити основні проблеми в її роботі та запропонувати шляхи вдосконалення.

Огляд останніх досліджень. До проблем в сфері правосуддя звертали увагу вчені, а саме: В. Авер'янов, Т. Аріфхо-

джаєва, Н. Армаш, О. Бандурка, В. Бачинін, О. Безпалова, Ю. Битяк, М. Білуха, В. Богущкий, В. Бойко, А. Борко, І. Бородін, Т. Буда, В. Бринцев, В. Галунько, О. Гетьманець, І. Голосніченко, І. Городецька, В. Городовенко, Ю. Гридасов, І. Гриценко, С. Гусарев, Е. Демський, П. Діхтієвський, М. Зайчук, А. Замрига, В. Заросило, Є. Захаров, Р. Ігонін, В. Коваль, Л. Коваль, В. Ковальчук, Т. Коломоєць, А. Комзюк, О. Кондратьєв, В. Копейчиков, В. Кривенко, М. Кравчук, О. Крушельницька, О. Кузьменко, Р. Кузьмін, Р. Куйбіда, Є. Курінний, В. Курило, В. Купенко, О. Лагода, В. Мартиненко, В. Матвійчук, Т. Мацелик, Р. Мельник, С. Мочерний, І. Надольний, І. Назаров, С. Обрусна, О. Овсяннікова, О. Овчаренко, О. Петришин, В. Петрук, М. Пилипчук, А. Подоляка, С. Прилуцький, Д. Притика, А. Пухтецька, В. Сердюк, М. Смокович, Л. Сопільник, С. Стеценко, В. Стецюра, Н. Чернишова, В. Шаповал, В. Шкарупа та інші. Незважаючи на те, що науковці вже звертали увагу на проблеми в цій сфері, однак адміністративно-правові засади функціонування судової системи України потребують додаткового аналізу та уточнення в контексті викликів сьогодення.

Актуальність дослідження. Правосуддя є одним із ключових інститутів державної влади, що забезпечує реалізацію верховенства права, захист прав і свобод громадян, а також утвердження соціальної справедливості в суспільстві. В умовах постійних змін в українському суспільстві та реформ державного управління проблема ефективності та незалежності судової влади стає ще більш актуальною. Судова система повинна відповідати високим стандартам правосуддя, що включає не тільки технічну компетентність суддів, але й дотримання принципів справедливості, неупередженості та рівності перед законом. Ці принципи закріплені як в Конституції України, так і в міжнародних правових актах, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини, яка підкреслює право кожного на справедливий і публічний судовий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом. Так, Європейська конвенція з прав людини зазначає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом [1]. Незалежність судової влади є ключовим принципом, який закріплений у статті 6 Конституції України, де чітко визначено, що судова гілка влади має бути відокремленою від виконавчої та законодавчої гілок. Основними засадами судочинства є: 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними судом своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення; 9) обов'язковість судового рішення. Окрім того, Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства. Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних. За неповагу до суду чи судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності [2]. Недивлячись на те, що Конституція України закріплює незалежність судової гілки влади, однак на практиці судова система залишається вразливою до політичного і суспільного тиску.

Судові рішення мають бути засновані виключно на законі, забезпечуючи тим самим підтримку державного устрою. Суди не дають оцінки діяльності державних органів, не втручаються в їхню діяльність і не можуть творити норм права. У рішеннях судів виявляється правова позиція суддів, яка має не залежати від їх практичної діяльності та політичних поглядів [3, с. 5]. Однак реальність судової системи України вказує на низку проблем, серед яких виділяються слабка комунікація з суспільством, залежність від політичних та економічних чинників, а також недостатня внутрішня організація. Більшість громадян взаємодіє із судовою системою лише за необхідності, а інформація, що надходить до суспільства про діяльність судів, часто має негативний характер, що підриває рівень довіри до суддів і робить їх вразливими до зовнішнього політичного впливу. Недостатнім є і механізм комунікації та прозорості діяльності судової системи, що робить її легкою мішенню для дискредитації з боку державних посадовців, так і з боку інших суб'єктів публічної адміністрації. Ці проблеми обумовлені як історичними передумовами, так і сучасними викликами, зокрема дефіцитом фінансування та слабкими механізмами управління судовою системою. Особливо це стосується внутрішнього адміністрування, яке залишається слабо розвиненим як на науковому, так і на практичному рівні.

Проблематика адміністративно-правового забезпечення правосуддя в Україні вже була предметом дослідження багатьох науковців, серед яких В. Бойко, С. Обрусна та інші, які підкреслюють важливість удо-

сконалення механізмів внутрішнього управління судами. Однак, зважаючи на постійні суспільні трансформації, ці аспекти потребують додаткового аналізу та уточнення з огляду на нові виклики сьогодення. Так, наприклад, С. Обрусна, зазначила, що адміністративно-правові відносини у сфері судової системи мають як зовнішньовладний (зовнішньосистемний), так і внутрішньовладний (внутрішньосистемний) характер. Разом із тим проблема внутрішнього адміністрування суду наразі не отримала в Україні належного розвитку як на науковому рівні, так і в практичній діяльності судових установ. У західних країнах потреба і доцільність застосування судами методів адміністрування була визнана у 60-х роках минулого століття. З часом було визнано, що суди мають управлінську і кадрову політику, внутрішню організаційну структуру, а тому стикаються з проблемами управління, як і інші організації. Науковиця зазначила, що ці проблеми потрібно вирішувати, вдосконалюючи судову систему. Друга причина полягає в тому, що зміни впроваджувалися й продовжують впроваджуватися в умовах постійного дефіциту коштів, що, на жаль, є характерним явищем для вітчизняної судової системи [4, с. 126-127]. А. В. Бойко вказав, що в адміністративному аспекті функціонування судової системи України полягає в тому, що вона регулює суспільні відносини, які виникають у сфері надання адміністративно-судових послуг, здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності спеціальних суб'єктів публічної адміністрації; упорядковує відносини відповідних суб'єктів судової сфери, що мають забезпечувати основоположні права, свободи публічного адміністрування та законні інтереси громадянина на основі використання певних адміністративно-правових інструментів, за допомогою яких регулюються суспільно-правові відносини в цій сфері; містить основоположні теоретично-правові аспекти для аналізу функціонування публічної адміністрації в Україні. Науковцем зроблено висновок, що адміністративне право через класичну теорію публічного адміністрування здійснює адміністративно-правове забезпечення, формує способи (інструменти публічного адміністрування) в судовій гілці влади, реалізуючи загальну функцію виконавчої влади [5]. Дійсно, адміністративне право, як класична теорія публічного адміністрування, є основним інструментом забезпечення ефективної діяльності судової системи. Відповідно, воно регулює відносини між судовою владою та суб'єктами публічного адміністрування, що дозволяє забезпечити дотримання основоположних прав і свобод громадян. Саме, тому одним із ключових завдань для покращення ефективності роботи судової системи є вдосконалення механізмів внутрішнього адміністрування та комунікації із громадськістю. Важливим аспектом цього процесу є зміцнення незалежності судової влади від політичних інституцій та економічного впливу. Важливість дотримання принципу незалежності суддів підтверджується не лише Конституцією України, але й міжнародними правовими актами, зокрема Європейською конвенцією з прав людини, яка гарантує право кожної особи на справедливий і публічний судовий розгляд.

Успішне функціонування судової системи також вимагає вдосконалення внутрішньої організації та кадрової політики, що є характерним для судових інституцій розвинених західних країн. Виклики сучасності, такі як дефіцит фінансування та ресурсів, ускладнюють цей процес, однак вдосконалення адміністративного управління судовою владою є одним із ключових чинників для підвищення її ефективності. Управління кадрами, внутрішня організація, стратегічне планування та адміністрування є необхідними елементами функціонування сучасної судової системи. Необхідність реформування судової системи полягає в її адаптації до умов сьогодення. Враховуючи постійні суспільні та політичні зміни, судова влада повинна бути здатною швидко реагувати на виклики часу,

одночасно залишаючись незалежною та неупередженою. Це вимагає як законодавчих змін, так і внутрішніх реформ у самій судовій системі, що забезпечать її прозорість, ефективність і справедливість.

Отже, успіх правової реформи в Україні залежить від цілісного підходу до вирішення проблем судової сис-

теми, включаючи зміцнення її адміністративно-правових засад, забезпечення незалежності суддів, покращення внутрішньої організації та побудову надійних механізмів комунікації з громадськістю. Це дозволить не тільки покращити якість судових послуг, але й підвищити рівень довіри до судової влади в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Селіванов А. О. (кер. авт. кол.), Фесенко Є. В., Рудюк Н. С. та ін. Організація судової влади в Україні. Перший аналіз нормативного змісту Закону України «Про судоустрій України». Київ, 2002. 112 с
4. Обрусна С. Адміністративно-правові засади реформування судової системи України : дис ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2011. 430с.
5. Бойко В.П. П. Адміністративно-правові засади правосуддя в Україні Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 *Міжрегіональна академія управління персоналом*. Київ, 2023. 434с